

TORNAR AL SISTEMA MASSIFICAT

Bétera: El retorn al gran manicomi

La Diputació de València ha anunciat, en els darrers mesos, el trasllat dels interns dels hospitals de Jesús i la Casa de la Misericòrdia al psiquiàtric de Bétera, una decisió que suposa el retorn al clàssic model manicomial.

Fúlvia Nicolàs

A les deu del matí el bar del manicomi és ple. Una trentena d'hommes i dones, alguns en trànsit cap a la vellesa, altres ja a final de camí, seuen a les taules o fan passar el temps recolzats a la barra. Uns fan petar la xerrada sense passió, mentre els altres observen l'entorn en silenci. Pocs d'ells mengen o beuen alguna cosa: acaben d'esmorzar als pavellons on viuen.

Comença a fer una calor insuportable. A Bétera, el sol cau amb tot el seu pes sobre la terra seca. Els pocs interns que passen pels camins, a la vora de la carretera, van deixant un núvol de pols al seu pas. A la partida de la Providència, on la Diputació de València construí aquest hospital psiquiàtric ara fa catorze anys, el paisatge és hostil. Uns quants arbres, estrictament repartits entre els edificis dels pavellons, van assecant-se.

«Aquest hospital, que certament està pensat com a manicomi, ja no s'hi assembla massa. Veureu que pareix una residència d'ancians, o un refugi de menesterosos...» diu una psiquiatra. La major part dels 250 ingressats amb caràcter de permanència, els anomenats «crònics», són gent que no té un altre lloc on estar. «Són pobres i són vells, ningú no se'n vol cuidar, i no els hem poguts deshospitalitzar, encara, perquè no tindrien on anar. Per això dic que fem, sobretot, de residència: ací sempre tenen un plat calent i un lloc on dormir, i no estan empresonats, com a l'Hospital de Jesús, a València, o a la Casa de la Misericòrdia».

Mentre estiguen en bones condicions de salut, que no suposen un perill per a ells mateixos o per a altres persones, els malalts de Bétera tenen permís per a eixir durant el dia. «Alguns van fins a València, que està a 17 quilòmetres, i allí visiten alguns cone-

guts, o es passegen, o es gasten la seua assignació... Altres es queden ací al costat, al poble de Bétera. No tothom ho troba bé, això de saber que els «bojos» poden eixir al carrer, però és que molta gent encara és partidària de tancar-los, no se'ls acut pensar que són ciutadans com els altres, amb uns drets inalienables», diu la metgessa.

D'ençà de la seua inauguració, l'any 1974, l'Hospital Psiquiàtric Provincial de Bétera ha sortit sovint a la premsa. Quan més d'un dels interns morí d'accident, o per suïcidi, per exemple. O quan la Diputació decidí d'envoltar tot el seu recinte amb un mur de tancament, decisió que provocà una llarga, duríssima i apassionada polèmica pública. O quan es descobrí que un dels interns havia mort ofegat dins la bassa d'aigua potable que abastava l'hospital, que els constructors havien deixat descoberta il·legalment. Un cas estrany, perquè l'interior dels manicomis no sol trans-

cendir a l'opinió pública. Diversos treballadors del centre, membres d'un col·lectiu progressista que ha tractat d'impulsar fins ara totes les reformes assistencials a l'hospital, es manifesten satisfets d'aquesta circumstància. «És bo que es parle, a l'exterior, del que passa a dins d'un manicomi. Cal superar l'aïllament en què s'ha volgut mantenir sempre aquesta mena de llocs, fets per apartar de la vista dels ciutadans aquells que trencaven la norma, els diferents...», diu una altra dona.

L'Hospital de Bétera, però, ha tornat, en les darreres setmanes, a ser actualitat.

Un trasllat a corre-cuita

En el passat mes d'abril, la Diputació de València anuncià la decisió de traslladar a Bétera els més de quatre-cents interns del manicomi de Jesús, situat encara dins de la ciutat de València, com les cent vint-i-set internes de la Casa de la Misericòrdia, antigues habitants de Jesús que foren enviades allí arran de l'enderrocament d'una ala del vell edifici on eren tancades. «La decisió de la corporació provincial no està motivada per un pla assistencial coherent, encaminat a millorar l'atenció als malalts mentals, sinó per un motiu conjuntural: han donat el solar on ara hi ha el manicomi de Jesús a l'Ajuntament, perquè hi pose uns jardins públics, i la Casa de

«Amb els trasllats, ens juguem potenciar el model manicomial clàssic».

la Misericòrdia, l'han cedida a la Conselleria de Cultura, per tal de convertir-la en institut de batxillerat», explica un prestigiós psiquiatra valencià, que no ha volgut identificar-se.

La protesta dels responsables de l'assistència als malalts no s'ha fet esperar. «El que ens juguem amb el trasllat d'aquests malalts és la consolidació del model que sembla voler la Diputació de València, un model manicomial clàssic, massificat i centralitzat, amb tots els 'bojos' acumulats en un sol centre, on serà molt difícil, per manca de mitjans i de personal, proporcionar-los un tracte adequat». «Mentre a tot Europa s'està lluitant per aconseguir una assistència psiquiàtrica sectoritzada, amb petits centres comarcals, abolidora del manicomi clàssic», continua explicant una treballadora del centre de Bétera, «ací

ensem reconvertir açò en un enorme manicomi, amb els interns nous i antics barrejats en cinc pavellons amalgamats».

Actualment, els sis pavellons d'internament que funcionen a Bétera —del total d'onze que foren construïts— són dividits en funció de la procedència geogràfica comarcal dels qui hi són internats, cosa que determina el funcionament de l'assistència extrahospitalària. Els que treballen en cada pavelló mantenen contacte amb els que atenen la zona pròpia d'aquell pavelló, cosa que permet fer un seguiment directe dels deshospitalitzats. «Obviament, hauria estat molt més senzill construir cada pavelló a la zona de la província que li tocava atendre... però així van fer aquest manicomi, així fan les coses, sempre amb els peus», diu un dels treballadors.

Des de 1974, any que començà a funcionar, el procés de deshospitalització dels interns ha anat funcionant progressivament, no amb la col·laboració i l'acord de tot el personal, però sí amb l'esforç voluntarista de molts metges, infermers, auxiliars i assistents socials. Dels 791 interns amb què s'inaugurà, portats des del manicomi de Jesús amb el criteri selectiu que foren els més joves i els millor conservats, ja tan sols en resideixen uns 250. El nombre de llits de què disposava l'hospital de Bétera quan

fou creat —1.290— sembla ja, a hores d'ara, un acudit patètic.

Si el trasllat dels interns de Jesús i la Casa de la Misericòrdia es consumava —pel que fa al segon centre sembla ben immediat, perquè les obres per a convertir-lo en institut han de començar ja—, la situació a Bétera canviaria considerablement. «L'arribada de nous interns, segurament en condicions lamentables, ja pot ser dramàtica per ella mateixa per als actuals residents, que senten veritable terror per tot allò que els recorda Jesús...», assegura una psiquiatra. «Però, per desgràcia, no és només això. Pel que sabem de la idea que porta la Diputació, també canviarà l'estructura interna de l'hospital i el seu funcionament, fins i tot canviarà el personal, o algun personal...».

Ni un, ni cinc-cents

Els treballadors més veterans encara recorden en quines condicions arri-

JORDI VICENT

JORDI VICENT

baren, l'any 74, els actuals interns més antics. Esgarrifada encara, la persona que ho explica es pregunta com arribaran els interns de Jesús i la Misericòrdia. «¡Imagina't! Els que portaren ací al principi eren els més joves i millor conservats, i fins i tot n'hi hagué que es moriren o se suïcidaren per la impressió del canvi... Si els que porten ara són els que quedaren aleshores allí, ja us podeu imaginar com vindran. ¡Serà començar un altra vegada de zero!». No es tracta, segons asseguren, que s'oposen al trasllat perquè estiguen massa contents amb l'hospital que han aconseguit de fer, i tinguen por que no se'ls perda l'esforç de tants anys. «Nosaltres no creiem que Bétera estiga bé, no creiem que cap manicomi estiga bé, tot i que n'hi ha que funcionen millor —perquè no funcionen com a tals— i aquest seria el cas de Bétera, i n'hi ha que funcionen com fa cent anys, que seria el cas de Jesús. Volem una altra mena d'assistència, feta al servei del malalt i no contra ell; per això, ens oposem a la perpetuació del model manicomial que vol la Diputació, i ens hi oposariem encara que fos un sol malalt, i no cinc-cents, els que volen portar», diu una treballadora. «Cal buscar altres alternatives, per a ells, fetes a la mesura humana».

Arran de les protestes suscitades quan es conegué la notícia del trasllat, la Diputació decidí d'ordenar un estudi sobre la situació en què es troben actualment les 127 internes de la Casa de la Misericòrdia. L'estudi, en forma d'informe, tramés a Presidència el passat 23 de juny, ha estat dirigit pels directors de Bétera i Jesús, del qual depenen també els interns a la Casa de la Misericòrdia, Julián Espinosa i Vicente López Rosat. Aquest darrer, amb un terrible historial mèdic segons els psiquiatres progressistes valencians, ex-alcalde franquista de València, ex-falangista, ex-divisionari «azul»... és conegut per dirigir el manicomi amb tanta mà de ferro com manca d'interès i preocupació pels interns. El resultat de l'informe, elaborat en quinze dies, fou, de tota manera, estremidor.

De les 127 malaltes, 106 són majors de 56 anys. Més de la meitat porten més de 21 anys d'internament, i tan sols se sap de l'existència de família en la meitat dels casos.

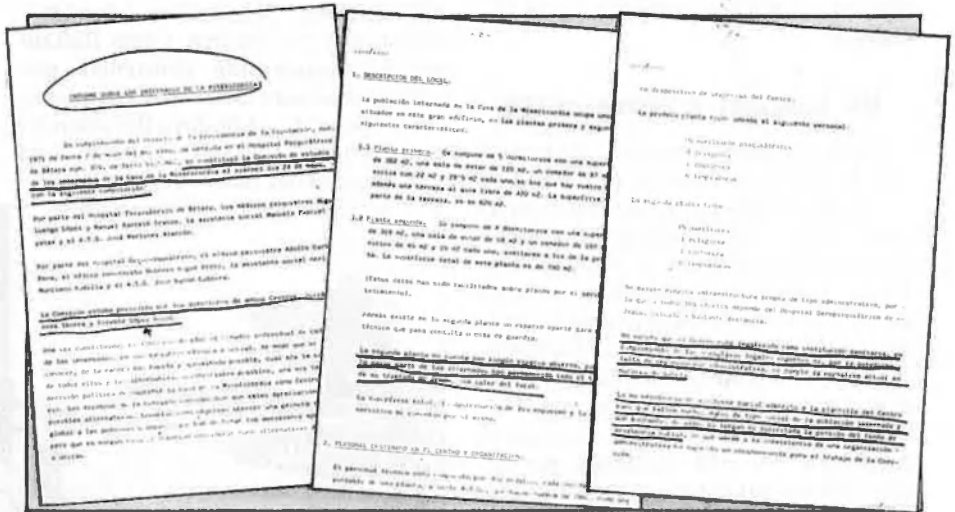
El més greu, però, són els motius pels quals les internes han estat internades i han passat tants anys en règim de presó manicomial. 37 d'elles, segons l'informe, pateixen «deficiència mental severa o trastorns neurolò-

gics», un problema pel qual legalment no poden restar en un manicomi, sinó, en tot cas, en una residència per a deficients mentals.

Les internes amb demències orgàniques, tampoc legalment «internables» en manicomi, són, actualment a la Casa de la Misericòrdia, 24. De pacients amb simptomatologia psiquiàtrica en activitat, veritable i legal «carn de manicomi», segons les lleis en ús, a la Casa de la Misericòrdia n'hi ha, només, 19. La dada tremenda, terrible, és que en aquesta institució psiquiàtrica hi ha tancades, fins

preguntat què tenien, als quals ni tan sols han visitat prou per a saber que no tenien res».

Mentrestant, els malalts de Jesús, encara ningú no els ha fet un estudi. La seua situació podria ser encara pitjor que la de la Misericòrdia. Com a mínim, és igual. «Com fa cent anys: dormint en immensos dormitoris, sense cap intimitat ni propietat personal, vestint roba comuna sense permís per a eixir ni rebre visites a voluntat, separats per sexes, menjant amb les mans, medicats abusivament...», explica un psiquiatre que visita sovint

Documents de l'informe sobre la Casa de la Misericòrdia.

ara, 49 dones «sense simptomatologia clínica valorable». «Persones amb diversos diagnòstics», diu l'informe, «però que no presenten símptomes d'activitat psicòtica, o que es tracta de retards mentals lleus, epilèpsies, etc., en què el denominador comú és el gran nombre d'anys d'internament, malgrat la qual cosa bona part d'elles es troben encara molt conservades».

La comissió, sens dubte espadridada a l'hora d'acabar l'informe, acaba aconsellant un aprofundiment de l'estudi, com també la creació d'una comissió de deshospitatització que en el temps més breu possible torne a la societat totes les internes que siga factible.

Segons les darreres lleis sobre internament i ingrés en institucions psiquiàtriques, totes aquestes dones de la Misericòrdia que han resultat no ser, en absolut, «boges», podrien haver estat durant molts anys en situació de detenció il·legal. «Això és de jutjat de guàrdia. Possiblement és matèria delictiva, faltaria que algú s'ocupàs d'anar estudiant jurídicament cas per cas. I si hi ha culpables que aquestes situacions es produeixen són, sens dubte, els que han tingut al seu càrrec aquests interns, als quals mai no han

Jesús. Aquest manicomi és conegut, fins i tot en àmbits judicials, per obviar sistemàticament la llei en matèria d'ingressos i notificacions als jutjats, que no comuniquen mai. De fet, no se sap exactament quanta és la gent que hi ha ingressada, ni per quins motius, ni es té constància que s'hagen revisat, després de les normes legals de 1983, que ordenen fer-ho, els historials dels interns que ja hi vivien, a fi d'assegurar-se que no tinguen ningú tancat il·legalment.

A l'hospital de Bétera esperen, aquests dies, el desenllaç de la història. No saben encara, perquè les informacions que han rebut són molt confuses, ni quants nous interns arribaran, ni en quin estat, ni quan.

El TEMPS ha volgut conèixer, també, l'opinió dels altres implicats en l'afer. El diputat responsable d'assistència psiquiàtrica —senyor Vargas— està de vacances: «tornarà a l'agost». El director del manicomi de Jesús ens ha estat il·localitzable. La seua opinió en aquests trasllats és, però, indispensable. Quan comencen a materialitzar-se, potser després de l'estiu, caldrà reprendre el tema, amb les explicacions oportunes. □